

ΙΔΡΥΜΑ ΣΑΚΗ ΚΑΡΑΓΙΩΡΓΑ

ΕΡΓΑΣΙΑ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ
ΣΥΝΔΙΚΑΛΙΣΜΟΣ & ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΣΥΜΦΕΡΟΝΤΩΝ
ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ 1974-2004

ΑΘΗΝΑ 2007

ΕΠΙΣΤΗΜΙΚΗ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΣΥΛΛΟΓΙΚΗ ΔΡΑΣΗ: Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΟΥ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΤΗΣ ΓΣΕΕ

Αρης Αλεξόπουλος, λέκτορας στο Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης,
Σχολή Κοινωνικών Επιστημών, Πανεπιστήμιο Κρήτης

Στο κείμενο που ακολουθεί επιχειρείται η εξέταση του ρόλου της επιστημονικής γνώσης και των φορέων της στη συλλογική δράση στο πλαίσιο μιας θετικής-εργαλειακής προσέγγισης. Δεν επιχειρείται η εμπλοκή στη συζήτηση για τη σχέση αιτιότητας ανάμεσα στον κόσμο των ιδεών και της πράξης, αλλά εξετάζονται οι φορείς επιστημονικής γνώσης ως ανεξάρτητη μεταβλητή στη πεδίο της συλλογικής δράσης. Για το σκοπό αυτόν υιοθετείται η αναλυτική κατηγορία της «επιστημικής κοινότητας». Αυτό γίνεται για να προσδιορισθεί ο ρόλος στην παραγωγή κρατικών πολιτικών όλων αυτών που είναι κάτοχοι εξειδικευμένης γνώσης και πληροφορίας για τα ζητήματα μιας συγκεκριμένης κρατικής πολιτικής. Θεωρείται ότι λόγω της ιδιότητάς τους αυτής, ενώ μπορεί να είναι μέλη της κυβέρνησης ή της δημόσιας διοίκησης ή της ακαδημαϊκής κοινότητας, ή να δραστηριοποιούνται μέσα από ομάδες πίεσης, ή ακόμα και ως απλοί πολίτες, ως μέλη μιας δημόσιας συζήτησης, είναι δρώντες με διακριτή προστιθέμενη αξία στην παραγόμενη κρατική πολιτική. Η παραπάνω θεωρητική υπόθεση εξετάζεται στην περίπτωση του Ινστιτούτου Εργασίας (ΙΝ.Ε.) της ΓΣΕΕ σε σχέση με τη γενικότερη λειτουργία του και ειδικότερα στην αντιπαράθεση της ΓΣΕΕ με τις κυβερνήσεις ΠΑΣΟΚ και Ν.Δ. για τη μεταρρύθμιση του ασφαλιστικού συστήματος.

Ο ρόλος των ιδεών στην παραγωγή των δημοσίων πολιτικών

Η πλειονότητα των πολιτικών επιστημόνων του 20ού αιώνα επιχειρεί να αναλύσει τη διαδικασία λήψης αποφάσεων στο πεδίο της πολιτικής μέσα από την κατανόηση των αντικειμενικών κοινωνικοοικονομικών συνθηκών, όπως αυτές μεταφράζονται σε συμπερόντα, που με τη σειρά τους προωθούνται από τους εμπλεκόμενους δρώντες μέσα από στρατηγικές πίεσης, επιρροής και επιβολής. Οι πεποιθήσεις των δρώντων για την πραγματικότητα και το πιθανό υποκειμενικό στοιχείο που μπορεί αυτές να ενσωματώνουν και το γνωσιακό περιεχόμενο των απόψεων που διαμορφώνουν, δεν θεωρείται σημαντικός προσδιοριστικός παράγοντας της τελικής τους επιλογής.

Δεν είναι μόνο οι παραδοσιακές μαρξιστικής επιρροής προσεγγίσεις που δίνουν το βάρος στη διάδραση των οικονομικών και κοινωνικών συμφερόντων για την κατανόηση του φαινομένου της παραγωγής δημοσίων πολιτικών. Σε αυτές μπορούμε να προσθέσουμε την αντιπαράθεση ανάμεσα στις διάφορες μορφές του πλουραλισμού (Downs 1957, Dahl 1961) και του κορπορατισμού (Schmitter 1974) που κυριάρχησε στη μεταπολεμική ανάλυση δημοσίων πολιτικών¹.

Όμως, πώς μπορεί να εξηγηθεί ότι δρώντες μέσα στο ίδιο αντικειμενικό περιβάλλον και με το ίδιο «υλικό» συμφέρον οδηγούνται σε διαφορετικές επιλογές; Οι λαμβάνοντες αποφάσεις για την προώθηση επίλυσης προβλημάτων στο πεδίο της πολιτικής, αξιολογούν καταστάσεις-γεγονότα σύμφωνα με το αξιακό τους σύστημα και επιχειρούν να συνδέσουν πιθανές αιτίες με αποτελέσματα-στόχους. Τους βλέπουμε να ανταλλάσσουν επιχειρήματα και να επιχειρούν να πείσουν ο ένας τον άλλο για το ορθό των ισχυρισμών τους. Συχνά καλούνται να επιλέξουν ανάμεσα σε διλημματικές προτάσεις, όπως ότι η αύξηση των δημοσίων δαπανών οδηγεί σε μείωση ή αύξηση της ανεργίας. Χαρακτηριστική για την υποτίμηση του ρόλου των ιδεών στη πολιτική ανάλυση είναι η ρήση του Keynes: «Οι ιδέες των οικονομολόγων και των πολιτικών φιλοσόφων, και όταν είναι σωστές και όταν είναι λάθος, είναι ισχυρότερες από ό,τι συνήθως πιστεύει ο πολύς κόσμος. ... Είμαι σίγουρος ότι η δύναμη των εγκατεστημένων συμφερόντων είναι σε μεγάλο βαθμό υπερεκτιμημένη σε σύγκριση με την προοδευτική κατάχρηση των πολιτικών ιδεών» (1936, 383).

Η μη επιβεβαίωση στην πράξη των θεωριών αυτόματης μετάφρασης κοινωνικών συνθηκών σε συμπερόντα πολιτικής έδωσε χώρο στην επαναφορά του εποικοδομηματος και του κόσμου των ιδεών στο ερευνητικό προσκήνιο. Σύμφωνα με μια διαρκώς διευρυνόμενη βιβλιογραφία (Heclo 1974, Kingdon 1984 [1995], Hall 1989, 1993, Majone 1989, Hass 1992, Parsons 2002), η μελέτη των εξελίξεων στο πεδίο των δημοσίων πολιτικών μπορεί να γίνει καλύτερα αντιληπτή ως μια δισθενής διαδικασία όπου δύο ανεξάρτητες μεταβλητές, συμπερόντα και ιδέες, συναντώνται κάτω από συγκεκριμένες πολιτικές συγκυρίες και «καθοδηγούν» τους πολιτικά δρώντες στις επιλογές τους. Ο κόσμος των ιδεών ως πολιτικών προτάσεων και επιχειρημάτων επιστρέφει ως ανεξάρτητη μεταβλητή στην πολιτική ανάλυση². Σύμφωνα με τις κύριες θεωρητικές προσεγγίσεις της δεκαετίας του 1990 για τη μελέτη του φαινομένου της αλλαγής στο πεδίο των δημοσίων πολιτικών, η μάχη στο πεδίο των ιδεών είναι κύριος παράγοντας στον προσδιορισμό της τελικής έκβασης της αλλαγής. Ο ρόλος των ιδεών είναι σημαντικός, είτε στην περίπτωση που οι θεωρίες αντιλαμβάνονται την αλλαγή ως αποτέλεσμα μιας σωρευτικής διαδικασίας μάθησης, είτε ως συμφωνίας των ιθυνουσών κοινωνικών ομάδων (ελίτ), είτε ως αποτέλεσμα συγκρότησης πλειοψηφικών ρευμάτων γύρω από νέες πολιτικές ατζέντες

1. Στην ελληνική βιβλιογραφία για τη δράση των ομάδων πίεσης και των επαγγελματικών οργανώσεων υπάρχει εκτενής βιβλιογραφία: βλ. Μαυρογορδάτος (2000), Αλεξανδρόπουλος (1990), Γράβαρης (1997), Lavdas (1997), Λυριντζής (1996).

2. Στην ελληνική βιβλιογραφία δες Παγουλάτος (1999), Λάβδας (2001), Γράβαρης (2001).

θεμάτων και εναλλακτικών αντιμετώπισής τους³. Σε όλες τις περιπτώσεις ο ρόλος της διανοητικής αντιπαράθεσης είναι καθοριστικός. Επιχειρήματα που αναδεικνύουν πλεονεκτήματα της πραγματικότητας, αλλά και τις δυνατότητες (ή περιορισμούς) των διαφόρων εναλλακτικών για την προώθηση των διαφόρων στόχων πλαισιώνουν αντιπαρατιθέμενα συμφέροντα στο πεδίο της παραγωγής των δημοσίων πολιτικών.

Για να αναλυθεί καλύτερα ο ρόλος της μάχης των ιδεών στη διαμόρφωση της πολιτικής εισάγεται ο όρος της επιστημικής κοινότητας (epistemic community) ως βασικό υποσύστημα δρώντων του συνόλου της κοινότητας των εμπλεκόμενων στην παραγωγή της πολιτικής (policy community)⁴. Το ενοποιητικό στοιχείο αυτού του υποσυστήματος είναι ότι αποτελείται από το σύνολο των φορέων εξειδικευμένης γνώσης, είτε αυτοί δραστηριοποιούνται στα όρια της ακαδημαϊκής κοινότητας, είτε στο χώρο των ειδικών στελεχών της δημόσιας διοίκησης, είτε στο χώρο των ιδιωτικών συμβούλων, είτε στο πεδίο της μάχης πολιτικής (political activists) (βλ. Γράφημα 1). Όλοι οι παραπάνω παράγοντες δύνανται να εμπλακούν στο πεδίο της παραγωγής δημοσίων πολιτικών ως φορείς συσσωρευμένης γνώσης τόσο για το αντικείμενο της πολιτικής (ορισμός προβλήματος και εναλλακτικών επίλυσής του), όσο και για τα κριτήρια επιλογής-δράσης. Αυτό μπορούν να το πράξουν άμεσα με εξειδικευμένες στρατηγικές ως εμπρόθετοι δρώντες (purposeful actors). Οι δρώντες αυτοί, παράλληλα με τη γνώση και την πληροφορία, διαχειρίζονται πηγές δύναμης, όπως είναι η άμεση θεσμική δυνατότητα λήψης απόφασης (agenda setting power), οι υλικοί πόροι (χρήματα, τρόπος ένταξης στην παραγωγική διαδικασία, κοινωνικό status κατά τον βεμπεριανό ορισμό), που τους δίνει τη δυνατότητα κινητοποίησης κρίσιμου-ικανού αριθμού μελών της κοινότητας πολιτικής για τον έμμεσο καθορισμό της επιλογής-απόφασης (decision-making constraints) από τους θεσμικά εξουσιοδοτημένους λήπτες απόφασης (Kingdon 1984, 1-67).

Ας δούμε με μεγαλύτερη λεπτομέρεια πώς εμπλέκονται οι ιδέες στην παραγωγή μιας δημόσιας πολιτικής. Η βασική μας υπόθεση είναι ότι αυτά που συμβαίνουν γύρω μας αποτελούν αντικειμενικές καταστάσεις όπου, μέσα από τη διαδικασία νοηματοδότησης, υποστασιοποιούνται ως προβλήματα ή υποψήφια λύσεις, προτεραιότητες μιας κυβέρνησης (βλ. Γράφημα 2). Η νοηματοδότηση στηρίζεται σε δύο πυλώνες νοητικής λειτουργίας των δρώντων στο πεδίο της παραγωγής δημοσίων πολιτικών, στο δεοντολογικό-αξιακό σύστημά τους για το τι είναι σημαντικό και τι πρέπει να προωθηθεί από μια κυβέρνηση και στον θετικό πυλώνα της νοητικής λειτουργίας όπου συγκροτείται

3. Για την αλλαγή ως προϊόν μιας σωρευτικής διαδικασίας μάθησης για τους παραγωγούς-διαχειριστές των δημοσίων πολιτικών δες Sabatier (1993), και ως αποτέλεσμα μιας διαδικασίας καθολικής συναίνεσης για το ποιο είναι το πρόβλημα και πώς θα λυθεί από τους παραγωγούς και καταναλωτές της συγκεκριμένης δημόσιας πολιτικής δες Wildavsky (1987), για την αλλαγή ως αποτέλεσμα της αποτελεσματικής στρατηγικής μιας καινοτόμου κυβερνητικής πλειοψηφίας δες Kingdon (1984) και King and Roberts (1996).

4. Majone (1989), Sabatier (1993), Howlett and Rasmesh (1995, 129-131) Στη ελληνική βιβλιογραφία για μια διεξοδική παρουσίαση του όρου «επιστημική κοινότητα» δες Γράβαρης (2001).

από τις θεωρίες αιτιότητας που έχει υιοθετήσει ο δρων. Με βάση τους δύο πυλώνες, μέσα από διαδικασίες σύγκρισης, αξιολόγησης και κατηγοριοποίησης, καταστάσεις ορίζονται ως προβλήματα-προτεραιότητες κυβερνητικής πολιτικής. Ο Sabatier (1993, 117-66) προτείνει να αντιληφθούμε το ερμηνευτικό σύστημα (belief system) των δρώντων ως ένα σύστημα τριών επάλληλων φλοιών (βλ. Γράφημα 3), όπου οι δεοντολογικές-αξιακές πεποιθήσεις συγκροτούν τον εσωτερικό σκληρό πυρήνα αρχών πολιτικής (προτεραιότητα στις ατομικές ελευθερίες ή την κοινωνική ισότητα;) και ένα μέρος του φλοιού πολιτικής όπου καθορίζονται οι βασικοί στόχοι πολιτικής (προτεραιότητα στην ανάπτυξη ή την προστασία του περιβάλλοντος;). Στη συνέχεια, με βάση τις αιτιώδεις απόψεις των δρώντων, στον υπόλοιπο φλοιό πολιτικής και τον δευτερογενή-εξωτερικό φλοιό εξειδικεύονται οι στόχοι και τα εργαλεία δημόσιας πολιτικής. Σε αυτήν τη γνωσιακή δομή, οι αλλαγές στο σκληρό πυρήνα και το δεοντολογικό κομμάτι του φλοιού πολιτικής είναι πολύ αργές⁵, ενώ είναι περισσότερο συχνές μέσα από την αλλαγή και κατάλληλη διαχείριση εμπειρικών δεδομένων στους εξωτερικούς φλοιούς πολιτικής. Έτσι, οι δραστικές αλλαγές στην κυβερνητική ατζέντα –αλλαγές στόχων και εργαλείων πολιτικής– μπορεί να έρθουν μόνο εάν νέοι δρώντες κυριαρχήσουν στο σύστημα λήψης αποφάσεων, νέα απρόβλεπτα γεγονότα κλίμακας συμβούν και, τέλος, νέες θεωρίες αιτιότητας κυριαρχήσουν. Ηπιότερες, προσαυξητικές (incremental) αλλαγές που έχουν να κάνουν κυρίως με τη χρήση των εργαλείων πολιτικής μπορεί να συμβούν με επιτυχή διαχείριση πληροφορίας από την αποτίμηση της λειτουργίας του συστήματος παραγωγής πολιτικής (policy learning)⁶.

Η γνώση για τη σύνδεση αιτιών με αποτελέσματα στο πεδίο της πολιτικής συγκροτεί τη θετική πλευρά της νοητικής διαδικασίας (positive knowledge), που, εφόσον υιοθετηθεί από τους λήπτες απόφασης, μπορεί να επηρεάσει τόσο τον καθορισμό των κυβερνητικών προτεραιοτήτων, όσο και τον τρόπο προώθησής τους. Εάν επικρατήσει η άποψη ότι η ανεργία είναι αποτέλεσμα της παρέμβασης του κράτους στην οικονομία, τότε η λύση είναι λιγότερη κρατική παρέμβαση. Αντίθετα, εάν η κυρίαρχη σχέση αιτιότητας είναι ότι η ανεργία είναι προϊόν του τρόπου παρέμβασης του κράτους στην οικονομία, αυτό που χρειάζεται είναι η αλλαγή του τρόπου παρέμβασης και όχι η κατάργησή της. Οι κοινωνικές επιστήμες –οικονομική επιστήμη, πολιτική επιστήμη, κοινωνιολογία– τροφοδοτούν συχνά με περισσότερες της μιας και συγκρουόμενες μεταξύ τους θεωρίες⁷ τους λήπτες αποφάσεων. Αυτό έχει οδηγήσει τους πολιτικούς επιστήμονες (Sabatier, Hall) που επιχειρούν να αναλύσουν τη συνεισφορά των ιδεών στον καθορισμό της κυβερνητικής ατζέντας να καταφύγουν στη μεταφορά των θεωρητικών υποδειγμάτων των Kuhn (1970) και Lakatos (1978) για την παραγωγή και εξέλιξη της θετικής επιστημονικής

5. Σύμφωνα με τον Sabatier (1993, 117-166), τέτοιες αλλαγές είναι σπάνιες και η συχνότητα εκδήλωσής τους ξεπερνά ακόμα και το χρόνο ζωής μιας ολόκληρης γενιάς δρώντων.

6. Δες Hall (1989), (1993), Sabatier (1993). Στην ελληνική βιβλιογραφία Παγουλάτος (1999).

7. Παράδειγμα είναι το δίπολο κεϋνσιανισμός - μονεταρισμός στην οικονομική επιστήμη για την εξήγηση του φαινομένου της ανεργίας.

κής γνώσης. Η «κατάσταση ανωμαλίας» του Kuhn, όπου μια θεωρία παύει να είναι κυρίαρχη όταν συστηματικά εμφανίζει αδυναμία να ερμηνεύσει πλευρές της πραγματικότητας, για τον Hall είναι το σημείο όπου συγκροτείται αποτυχία πολιτικής (policy failure) και οι λήπτες απόφασης αναζητούν νέο «παράδειγμα πολιτικής» (policy paradigm). Μέσα από ανταλλαγή επιχειρημάτων και νέων αντικειμενικών δεδομένων δημιουργείται μια νέα σύνθεση στόχων και εργαλείων πολιτικής – νέο παράδειγμα πολιτικής – όπου διαμέσου της επιστημικής κοινότητας γίνεται κυρίαρχο στην κοινότητα πολιτικής.

Τα μέλη της επιστημικής κοινότητας (ακαδημαϊκοί, ειδικοί, δημοσιογράφοι, πολιτικοί, ακτιβιστές κ.λπ.) συγκροτούν συμμαχίες υπεράσπισης και προώθησης πολιτικών προτάσεων-προγραμμάτων (advocacy coalitions) στην ευρύτερη κοινότητα πολιτικής στη βάση κοινών στόχων και αξιών. Έτσι, συνολικά, μέσα από την ανταλλαγή επιχειρημάτων στη βάση εμπειρικών δεδομένων, μέσα από τη μετατόπιση των βασικών αξιακών πεποιθήσεων των μελών της ή, τέλος, μέσα από την αλλαγή της σύνθεσης των μελών της κοινότητας, μπορούμε να έχουμε ήπια ή δραστική τροποποίηση των προτάσεών τους. Έτσι μπορούν να προκύψουν αλλαγές στη κυβερνητική ατζέντα.

Σε αυτήν τη διαδικασία, τα μέλη της επιστημικής κοινότητας ως φορείς γνώσης μπορούν να παίξουν καθοριστικό ρόλο στη μάχη των ιδεών για τον προσδιορισμό τόσο του αξιακού συστήματος, όσο και του περιεχομένου των πολιτικών που αποφασίζονται. Ως δάσκαλοι και παράγοντες διαπαιδαγώγησης της κοινής γνώμης έχουν μια αργή και μακροχρόνια επίπτωση στον τρόπο που οι πολίτες αντιλαμβάνονται τα πολιτικά πράγματα. Ως παραγωγοί τεκμηριωμένων προτάσεων μπορούν να συμβάλουν καθοριστικά στη διάδοση της πληροφορίας για το κόστος και το όφελος των εναλλακτικών πολιτικών προτάσεων για την επίλυση προβλημάτων ή ακόμα και να προσδιορίσουν το ίδιο το περιεχόμενο των προβλημάτων (Kingdon 1984, 45-67).

Έτσι, ένας φορέας γνώσης και πληροφόρησης μπορεί να παίξει σημαντικό ρόλο στη βελτίωση της αποτελεσματικότητας της συλλογικής δράσης των πολυπληθών ομάδων με τη συνεισφορά του στη σωστή και έγκαιρη πληροφόρηση των μελών τους, διευρύνοντας με αυτό τον τρόπο το πολιτικό βάρος την συμμαχίας υπεράσπισης που έχει συγκροτήσει γύρω από τις απόψεις του. Η ευαισθητοποίηση των μελών μιας ομάδας μπορεί να γίνει μέσα από την πληροφόρησή τους για συγκεκριμένες καταστάσεις και φαινόμενα. Η δυσκολία της έγκαιρης και αποτελεσματικής πληροφόρησης όλων των μελών μιας πολυπληθούς κοινωνικής ομάδας για ένα ζήτημα που πρέπει να τους αφορά αυξάνει το κόστος της συλλογικής δράσης. Ειδικά μάλιστα με την κατάσταση που επικρατεί στα ΜΜΕ, τα πράγματα είναι ακόμα πιο δύσκολα. Όμως η πληροφόρηση είναι εντελώς αδύνατη, εάν απουσιάζει η ίδια η πληροφορία. Εδώ είναι που ο ρόλος του ερευνητή-μέλους της επιστημικής κοινότητας γίνεται αποφασιστικής σημασίας. Μέσα από την ερευνητική του εργασία, που την διεξάγει έτσι κι αλλιώς, μελετώντας κοινωνικά και φυσικά φαινόμενα, αποκτά όλο το υλικό εκείνο που αναδεικνύει σχέσεις αιτιότητας και συνδέει πράξεις με αποτελέσματα-επιπτώσεις. Μια δημόσια αναγγελία, όχι μόνο στα επιστημονικά περιοδικά του χώρου, αλλά και στους άμεσα εμπλεκόμενους στο μελετώμενο ζήτημα (θιγόμενους ή ωφελούμενους) που συγκροτούν τη σχετική κοινότητα πολιτικής, έχει με-

γάλη σημασία για τον ίδιο τον ορισμό-περιεχόμενο του ζητήματος ως προβλήματος και της ανάδειξής του ως προτεραιότητας για τις εμπλεκόμενες κοινωνικές ομάδες. Πολλές από τις διεκδικήσεις του περιβαλλοντικού κινήματος προέκυψαν μετά από επιστημονικές ανακοινώσεις φυσικών του περιβάλλοντος (φαινόμενο θερμοκηπίου) (Hass 1992 Β).

Ο ρόλος της λεγόμενης επιστημικής κοινότητας δεν είναι μόνο σημαντικός στην ανάδειξη νέων προβλημάτων για μια κυβέρνηση (Kingdon 1984), αλλά είναι ακόμα πιο σημαντικός στην αναζήτηση λύσεων σε ζητήματα που έχουν ήδη οριστεί ως προβλήματα προτεραιότητας. Η τεχνική και πολιτική εφικτότητα της λύσης (πόσο στοιχίζει και ποιος πληρώνει) είναι άμεσα συνδεδεμένη με την επιτυχή προώθησή της από τα συλλογικά υποκείμενα. Η επιτυχής τεκμηρίωση εναλλακτικών λύσεων μπορεί να κριθεί αποφασιστικής σημασίας στην τελική έκβαση μιας διεκδίκησης. Στο παιχνίδι της δημοκρατικής διακυβέρνησης οι εναλλακτικές προτάσεις δεν υιοθετούνται αν δεν μπορούν να αποκτήσουν τη δυνατότητα αποδοχής, ή έστω ανοχής κάποιων στο όνομα ενός μελλοντικού οφέλους σε ένα άλλο ζήτημα. Σωστά τεκμηριωμένες προτάσεις δίνουν τη δυνατότητα στις ηγεσίες κοινωνικών ομάδων να ευαισθητοποιήσουν ευκολότερα τα μέλη τους, αλλά και τις διευκολύνουν στην αναζήτηση στρατηγικών και τακτικών συμμαχιών. Ας εξετάσουμε τους παραπάνω θεωρητικούς ισχυρισμούς στην περίπτωση του Ινστιτούτου Εργασίας (IN.E) της ΓΣΕΕ. Το IN.E. επιλέγεται ως αντιπροσωπευτική περίπτωση δρώντος διαχείρισης γνώσης και πληροφορίας, ενταγμένου στη διαδικασία παραγωγής δημοσίων πολιτικών από την πλευρά ζήτησης.

Η οργάνωση και λειτουργία του IN.E.

Το Ινστιτούτο Εργασίας της ΓΣΕΕ αποτελεί εξέλιξη του Κέντρου Έρευνας, Μελετών, Τεκμηρίωσης και Εκπαίδευσης και της Γραμματείας Συνδικαλιστικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης της ΓΣΕΕ, που λειτούργησαν για μια δεκαετία περίπου ως προπλάσματα τεκμηρίωσης και εκπαίδευσης και λιγότερο ως οργανισμοί παραγωγής και διαχείρισης πρωτογενούς γνώσης και πληροφορίας για τα ζητήματα των εργαζομένων.

Το IN.E. ιδρύθηκε το 1990 ως εταιρεία μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα με εταίρους τον εκάστοτε πρόεδρο και γενικό γραμματέα της ΓΣΕΕ.

Σύμφωνα με το καταστατικό του, «στόχος του είναι η επιστημονικά τεκμηριωμένη παρέμβαση του ελληνικού συνδικαλιστικού κινήματος σε όλα τα εργασιακά, οικονομικά και ευρύτερα κοινωνικά ζητήματα, που απασχολούν τους έλληνες εργαζόμενους». Ο στόχος αυτός εξυπηρετείται μέσα από:

- Την έρευνα, τη μελέτη και την τεκμηρίωση θεμάτων που ενδιαφέρουν τη ΓΣΕΕ, τις συνδικαλιστικές οργανώσεις μέλη της και τους εργαζομένους.
- Το σχεδιασμό, υλοποίηση και ανάπτυξη προγραμμάτων επαγγελματικής κατάρτισης και το συντονισμό και στήριξη των αντίστοιχων ενεργειών που πραγματοποιούνται από τις οργανώσεις μέλη της ΓΣΕΕ.
- Την ανάπτυξη συστήματος συνδικαλιστικής εκπαίδευσης-επιμόρφωσης

Για την προώθηση των παραπάνω στόχων, η οργάνωσή του ΙΝ.Ε., εκτός από την κεντρική δομή στην Αθήνα, έχει περιφερειακό (με βάση τις 13 διοικητικές περιφέρειες) και κλαδικό (με βάση 22 επιμέρους κλάδους οικονομικής δραστηριότητας) χαρακτήρα. Αυτό του επιτρέπει να λειτουργεί ως αισθητήρας και δίαυλος μεταφοράς αμφίδρομης γνώσης και πληροφόρησης πολύ κοντά στους εργαζομένους, τελικούς φορείς συλλογικής δράσης, αλλά και αποδέκτες των πολιτικών του κράτους. Έτσι, το Ινστιτούτο μπορεί να έχει άμεση και ενδεχόμενα προνομιακή πρόσβαση σε εμπειρικό υλικό για την παραγωγή πρωτογενούς γνώσης και αυτόνομης διαχείρισης πληροφορίας.

Ένας από τους βασικούς πόρους του προϋπολογισμού του ΙΝ.Ε., που του δίνει οικονομική δυνατότητα και αυτονομία σε σχέση με κρατικές και κοινοτικές πηγές χρηματοδότησης, είναι η πρόσβαση στα χρήματα του Λογαριασμού για την Απασχόληση και την Επαγγελματική Κατάρτιση (Λ.Α.Ε.Κ.). Ο Λ.Α.Ε.Κ. με τα περίπου 40 δις δρχ. (120 εκ. ευρώ) που διαθέτει αυτήν τη στιγμή, χρηματοδοτεί προγράμματα και δράσεις με στόχο την προώθηση της απασχόλησης μέσω επιδότησης και επαγγελματικής κατάρτισης τόσο ενδο-επιχειρησιακά αλλά και στα Ι.Ε.Κ. και Κ.Ε.Κ. του ΙΝ.Ε. Ταυτόχρονα χρηματοδοτεί τη δημιουργία δομής στήριξης της προσπάθειας ένταξης των ανέργων μέσα από την παραγωγή και χρήση εξειδικευμένης επιστημονικής γνώσης για τη διάρθρωση και τα τοπικά χαρακτηριστικά της ανεργίας. Με αυτό τον τρόπο το ΙΝ.Ε. μπορεί, με άμεσο τρόπο μέσω μελετών αλλά και έμμεσα, ερχόμενο σε επαφή με ανέργους μέσα από τα προγράμματα κατάρτισης και υποστήριξης, να παράγει και να κατέχει πρωτογενή γνώση και πληροφόρηση για τα προβλήματά τους.

Στο ΙΝ.Ε. απασχολούνται περίπου 70 άτομα, από τα οποία 40 είναι επιστημονικό προσωπικό με ειδικότητες στους επιστημονικούς κλάδους της οικονομικής, κοινωνιολογίας, πολιτικής επιστήμης, νομικής επιστήμης και πληροφορικής.

Συνολικά η δομή και οι πόροι του καθιστούν το ΙΝ.Ε. ένα από τα πιο αποτελεσματικά συστήματα παραγωγής και διαχείρισης εξειδικευμένης γνώσης και πληροφόρησης για τα ζητήματα του κόσμου της εργασίας.

Μέσα από τις δραστηριότητές του⁸ προκύπτει, προς επιβεβαίωση των θεωρητικών μου ισχυρισμών, ότι επιχειρεί:

- να αναδείξει πλευρές της πραγματικότητας ως πρωτογενή προβλήματα για κυβερνητική αντιμετώπιση (π.χ. πρόγραμμα τοπικότητα).
- να τροποποιήσει κυρίαρχους ορισμούς προβλημάτων με τη χρήση νέων εμπειρικών στοιχείων (π.χ. ασφαλιστικό).
- να επεξεργαστεί εναλλακτικές αντιμετώπισης των προβλημάτων ή να συμβάλει στη διαμόρφωσή τους (π.χ. ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης).
- να μπλοκάρει ή να απαξιώσει λύσεις άλλων φορέων προτάσεων πολιτικής (π.χ. ασφαλιστικό).

Στον απολογισμό της περιόδου 2001-2003 (σελ. 3), το ΙΝ.Ε. εκδηλώνει με τον πιο ξεκάθαρο τρόπο την πρόθεσή του να λειτουργήσει ως φορέας παραγωγής και διαχείρι-

8. Δες Απολογισμοί Δραστηριοτήτων ΙΝ.Ε. 1995-97, 1998-2000, 2001-2003.

σης πρωτογενούς επιστημονικής γνώσης με επιρροή στην παραγόμενη δημόσια πολιτική: «Η συντελούμενη βασική και εφαρμοσμένη έρευνα που πραγματοποιείται στο ΙΝ.Ε... επηρεάζει ως ένα βαθμό και τη διαμόρφωση των αντίστοιχων δημοσίων πολιτικών και παράλληλα συμβάλλει στον εμπλουτισμό του επιστημονικού προβληματισμού που αναπτύσσεται στη χώρα μας, αναφορικά με τα ζητήματα της οικονομικής, κοινωνικής πολιτικής και των πολιτικών ανάπτυξης του ανθρώπινου δυναμικού. Το ΙΝ.Ε.:

- Δημιουργεί συνθήκες παραγωγής γνώσης και ανάπτυξης μεθόδων και τεχνικών με τον εμπλουτισμό της θεωρίας και της μεθοδολογίας.
- Αντιμετωπίζει την κοινωνική έρευνα και την ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού ως πεδία, μεταξύ των άλλων, υψηλής προτεραιότητας.
- Συνδέει την έρευνα με τη διατύπωση στρατηγικών κατευθύνσεων και συγκεκριμένων πολιτικών.
- Δημιουργεί τις προϋποθέσεις διάχυσης».

Το ΙΝ.Ε. φαίνεται ότι έχει σημαντική δύναμη προσδιορισμού της ατζέντας, δεν τεκμηριώνει απλά τις θέσεις της ΓΣΕΕ, αλλά συμμετέχει στη διαμόρφωσή τους. Αυτό γίνεται μέσα από τυπικές διαδικασίες στην κατάρτιση του ετήσιου προγραμματισμού της ΓΣΕΕ, αλλά και άτυπα μέσα από την καθημερινή όσμωση συνδικαλιστών και στελεχών του ΙΝ.Ε. Πάνω από το 30% της ατζέντας της ΓΣΕΕ τροφοδοτείται από τα συμπεράσματα μελετών που διεξάγει το ΙΝ.Ε.⁹ Επίσης, σε σημαντικό βαθμό οι θέσεις των κομμάτων για εργασιακά θέματα όπως αυτές αποτυπώνονται στα προγράμματά τους επηρεάζονται από το ΙΝ.Ε. μέσα από το δίαυλο του κομματικού ρόλου που έχουν συνδικαλιστές της ΓΣΕΕ¹⁰.

Οι άξονες της μελετητικής-ερευνητικής δραστηριότητας του ΙΝ.Ε., σύμφωνα με τον ίδιο απολογισμό 2001-2003, είχαν σημαντική συμβολή στη διαμόρφωση των θέσεων της ΓΣΕΕ στα πεδία της βιωσιμότητας του ασφαλιστικού, της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας, για το φορολογικό σύστημα, σε ζητήματα υγιεινής και ασφάλειας, της ΟΝΕ και των εργασιακών σχέσεων, της καταπολέμησης του αποκλεισμού από την αγορά εργασίας, της μετανάστευσης. Το ΙΝ.Ε. παράγει κατ' αναλογία με άλλους θεσμικούς φορείς όπως η Τράπεζα της Ελλάδας, το Ι.Ο.Β.Ε. τη δική του ετήσια έκθεση για την κατάσταση της ελληνικής οικονομίας. Συμμετέχει στην Επιτροπή Εμπειρογνομόνων του Εθνικού Συμβουλίου Ανταγωνιστικότητας για τη σύνταξη της ετήσιας έκθεσης ανταγωνιστικότητας. Ενδιαφέρεται για την πρόσβαση σε πρωτογενές ερευνητικό υλικό στα ζητήματα αγοράς εργασίας και της ζωής των εργαζομένων γενικότερα ώστε να έχει αυτονομία στη διαμόρφωση θέσεων τόσο στη διάγνωση όσο και στην πιθανή επίλυση των προβλημάτων. Αυτό το έχει οδηγήσει τα τελευταία δυο χρόνια (2003-4) στη συστημα-

9. Η αποτίμηση έγινε έμμεσα, μέσα από σχετική ερώτηση στα στελέχη του ΙΝ.Ε. και της διοίκησης της ΓΣΕΕ.

10. Δες προεκλογικές θέσεις για το ασφαλιστικό του ΠΑΣΟΚ και της Ν.Δ. στις εθνικές εκλογές 2004.

κή δημιουργία, οργάνωση και ενημέρωση βάσεων δεδομένων πάνω στις κοινωνικές και οικονομικές πλευρές της εργασίας, σε τοπικό και κλαδικό επίπεδο, σε διαχρονική βάση, με στόχο τη δημιουργία χρονοσειρών που επιτρέπουν τη μελέτη τάσεων και συστηματικών συσχετίσεων, κρίσιμων στοιχείων για την αποτελεσματική ανάλυση της πραγματικότητας στο χώρο της εργασίας.

Διεξάγει έρευνες, που για πρώτη φορά γίνονται σε τέτοια κλίμακα στη χώρα μας, με ποιοτικά και ποσοτικά εργαλεία για την κατανόηση της πραγματικότητας των τοπικών αγορών εργασίας όπως αυτές εντάσσονται στα τοπικά κοινωνικά συστήματα (βλ. «Πρόγραμμα Παλλήνης»). Στόχος είναι η συλλογή πληροφορίας για τον καλύτερο σχεδιασμό ενεργητικών πολιτικών απασχόλησης, αλλά και παρεμβάσεων πολιτικής που σχετίζονται με την ποιότητα ζωής των εργαζομένων στο τοπικό τους περιβάλλον. Εξειδικεύει και εντείνει την ερευνητική του προσπάθεια όχι στην απλή ποσοτική καταγραφή των εργαζόμενων μεταναστών, αλλά στη χαρτογράφηση του συνολικού τους ρόλου στις τοπικές κοινωνίες με στόχο την οικοδόμηση προτάσεων πολιτικής για τη χωρίς αποκλεισμούς ένταξη και ενσωμάτωση των μεταναστών στις τοπικές κοινωνίες και αγορές.

Το ΙΝ.Ε. επιδιώκει τη διάχυση της γνώσης που παράγει μέσα από συστηματική παρέμβαση των στελεχών του με άρθρα και συνεντεύξεις στα ΜΜΕ, ώστε να ενημερώνεται η ευρύτερη κοινή γνώμη. Οργανώνει σεμινάρια και χρησιμοποιεί το περιφερειακό δίκτυό του για να ενημερώνει τα συνδικαλιστικά στελέχη, τους εργαζομένους, αλλά και τους ανέργους που συμμετέχουν στα προγράμματα κατάρτισης και απασχόλησης. Με τη διοργάνωση επιστημονικών συνεδρίων και ημερίδων η ΓΣΕΕ προωθεί τις θέσεις της στην κοινότητα των ειδικών.

Η περίπτωση του «ασφαλιστικού ζητήματος» 2000-2005

Όπως προκύπτει από το θεωρητικό μας ισχυρισμό για το ρόλο της γνώσης στην παραγωγή δημόσιας πολιτικής, ο ορισμός ενός προβλήματος και η επιτυχής τεκμηρίωση εναλλακτικών αντιμετώπισής του μπορούν να κριθούν αποφασιστικής σημασίας στην τελική έκβαση μιας συλλογικής διεκδίκησης. Συνήθως η στάση των συνδικάτων είναι να μπλοκάρουν προτάσεις άλλων δρώντων μέσα από μορφές μαζικών κινητοποιήσεων και όχι να εμπλακούν στην επεξεργασία οργανωμένων αντιπροτάσεων. Με βάση τη θεωρητική μας υπόθεση, μια τέτοια δραστηριότητα θα έπρεπε να αυξήσει την πιθανότητα να επηρεάσουν τα συνδικάτα το τελικό παραγόμενο αποτέλεσμα πολιτικής.

Η παραπάνω θεωρητική υπόθεση εξετάζει την περίπτωση της αντιπαράθεσης των συνδικάτων με την κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ το 2001, αλλά και τις διαφαινόμενες προθέσεις της τρέχουσας κυβέρνησης της Ν.Δ. για τη μεταρρύθμιση του ασφαλιστικού συστήματος. Η έγκαιρη και εμπεριστατωμένη μελέτη του ΙΝ.Ε. για το ασφαλιστικό πρόβλημα, με τη λεπτομερή τεκμηρίωση των παραμέτρων του προβλήματος και των εναλλακτικών λύσεων, έδωσε συγκριτικό πλεονέκτημα στη ΓΣΕΕ στην αντιπαράθεσή της με την πρόταση Γιαννίτση την άνοιξη του 2001. Η κυβέρνηση θεωρούσε ότι θα έχει το μονοπώλιο στην παρουσίαση τεκμηριωμένων επιχειρημάτων που θα τη βοηθούσε να περάσει τις

προτάσεις της ως τις μόνες ρεαλιστικές. Η μονοπωλιακή αυτή διαχείριση της τεκμηριωμένης θέσης ανατράπηκε χάρη στην αρωγή της επιστημονικής ομάδας του ΙΝ.Ε. με την εκπόνηση και δημοσίευση λεπτομερούς αναλογιστικής μελέτης. Η μελέτη κατατέθηκε ως εναλλακτική αποτίμηση της κατάστασης των ελληνικών ασφαλιστικών ταμείων σε αυτή των βρετανών αναλογιστών που στηρίχθηκε τότε η πρόταση της κυβέρνησης. Το αποτέλεσμα ήταν ο νόμος Ρέππα για το ασφαλιστικό να ενσωματώσει πλήρως τις προτάσεις των συνδικάτων.

Οι ΓΣΕΕ/ΑΔΕΔΥ, μπροστά στο δυσμενές ενδεχόμενο του νέου ανοίγματος του ασφαλιστικού από τη νέα κυβέρνηση της Ν.Δ. που προέκυψε τον Μάρτιο του 2004 και της πιθανής αρνητικής για τις προτιμήσεις των συνδικάτων απόπειρας επίλυσής του, επιχειρούν τώρα να παρέμβουν προκαταβολικά της κυβερνητικής δράσης. Δεν αντιπαράθετον μόνο τα παραδοσιακά όπλα της οργάνωσης απεργιών και διαμαρτυριών που στηρίζονται στην ανάδειξη της καθολικής αποδοκμασίας των αλλαγών από τη συντριπτική πλειοψηφία των μελών τους. Η επίκληση των εκατομμυρίων εργαζομένων και συνταξιούχων, η κινητοποίηση των οποίων ενάντια στις κυβερνητικές προθέσεις μπορεί να στοιχίσει σε ψήφους στους κυβερνώντες, δεν είναι ο κύριος τρόπος δράσης. Αντίθετα, επιλέγεται η αντιπαράθεση επιχειρημάτων συγκροτημένων στο πλαίσιο της καταγραφής, ανάλυσης και σύνδεσης πιθανών αιτίων με αποτελέσματα τόσο στον προσδιορισμό του περιεχομένου όσο και στον τρόπο αντιμετώπισης των προβλημάτων των ασφαλιστικών ταμείων. Με τη στρατηγική δημοσιοποίησης δεικτών και ποσοτικών στοιχείων το ΙΝ.Ε. επιχειρεί να δώσει συγκεκριμένο περιεχόμενο στη διάγνωση του προβλήματος και των παραμέτρων που πρέπει να έχει η πιθανή αντιμετώπισή του. Από την εισαγωγή της μελέτης για το ΙΚΑ που δημοσιοποίησε τον Απρίλιο του 2005 παραθέτω:

«Τον Απρίλιο 2001, παρουσιάσαμε την εργασία του ΙΝΕ-ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ «Αναλογιστική Μελέτη του Συστήματος Κοινωνικής Ασφάλισης-Δέσμη Προτάσεων», σε μία προσπάθεια υπεύθυνης και αποτελεσματικής παρέμβασής μας, στην εν εξελίξει ευρισκόμενη, τότε, διαδικασία μεταβολών του κοινωνικο-ασφαλιστικού συστήματος της χώρας. Σήμερα, παρουσιάζουμε τα πρώτα αλλά βασικά ευρήματα της νέας μελέτης του ΙΝΕ-ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ και *επιχειρούμε νέα υπεύθυνη παρέμβαση* στις διαγραφόμενες κυβερνητικές πρωτοβουλίες στο πεδίο της κοινωνικής ασφάλισης. Με τις ρυθμίσεις αυτές, όπως και με άλλες μικρότερης εμβέλειας, του Ν. 3029/2002 (αλλά και του Ν. 3232/2004 όπως και άλλων νόμων), διαμορφώθηκε μια εντελώς νέα πραγματικότητα στο πεδίο της κοινωνικής ασφάλισης στη χώρα μας. Ως συνέπεια της νέας αυτής πραγματικότητας, οι επιδιώξεις της σημερινής μας παρέμβασης αποσκοπούν, κυρίως, στη στήριξη των αλλαγών που έχει επιφέρει ο Ν. 3029/2002, σε αντίθεση με τις στοχεύσεις της παρέμβασής μας το 2001, οπότε και επιδιώκαμε τη νομοθέτηση των αλλαγών που τελικώς επέφερε ο Ν. 3029/2002».

Τα συνδικάτα εμφανίζονται να έχουν επίγνωση ότι ο καθορισμός του περιεχομένου του προβλήματος των ασφαλιστικών ταμείων δεν είναι η απλή τετριμμένη ανάδειξη της μιας και μοναδικής αντικειμενικής πραγματικότητας που οφείλουν να φέρουν στο φως. Αντίθετα, ο ορισμός του προβλήματος θα προέλθει μέσα από τη συγκρότηση υποστηρικτικών συμμαχιών γύρω από τις διάφορες εκδοχές της πραγματικότητας, όπως αυτές συγκροτούνται μέσα από τις εκτιμήσεις για τις αβέβαιες πλευρές της κατάστασης που διέπει τα ταμεία. Οι συμμαχίες θα συγκροτηθούν και θα κερδίσουν τα μέλη τους σύμφωνα με την ικανότητα πειθούς των αντιπαρτιθέμενων φορέων γνώσης. Έτσι, οι ΓΣΕΕ / ΑΔΕΔΥ, για να συγκροτήσουν την πολυπληθέστερη συμμαχία υποστήριξης του δικού τους ορισμού προβλήματος, πρέπει να κερδίσουν τη μάχη των πειστικών επιχειρημάτων για την ερμηνεία της πραγματικότητας, όπως αυτή διεξάγεται και φορτίζεται στη δημόσια σφαίρα. Το ΙΝ.Ε. δεν φτάνει να έχει τα επιχειρήματα αλλά και να τα χρησιμοποιεί στρατηγικά ώστε να πείσει τα μέγιστα μια κοινή γνώμη που είναι συνήθως αποστασιοποιημένη και με πολυδιασπασμένη συγκέντρωση ενδιαφέροντος, αδύναμη να ιεραρχήσει προτεραιότητες. Ο παραπάνω ισχυρισμός φαίνεται να υποστηρίζει τα λεγόμενα των συγγραφέων στην εισαγωγή της μελέτης του ΙΝ.Ε.:

«Επισημαίνεται, ακόμη, ότι δεν δίδουμε σήμερα στη δημοσιότητα ολόκληρη τη νέα μελέτη μας. Την ίδια, άλλωστε, πρακτική είχαμε ακολουθήσει και κατά την περίοδο παρουσίασης της μελέτης μας του 2001. Όμως, με τα στοιχεία που δίνουμε σήμερα στη δημοσιότητα, ενημερώνουμε και τροφοδοτούμε επαρκώς την κοινή γνώμη, τα συνδικάτα και τους λοιπούς κοινωνικούς φορείς, την κυβέρνηση και τους πολιτικούς σχηματισμούς, τα ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα και τα ερευνητικά κέντρα, με εξαιρετικώς ενδιαφέροντα, πρωτότυπα και αξιόπιστα ευρήματα, ικανά να προσανατολίσουν τη γενικότερη συζήτηση που έχει ήδη αρχίσει στις σωστές κατευθύνσεις και να προκαλέσουν τους ανάλογους χρήσιμους προβληματισμούς. Εννοείται ότι διατηρούμε την ευχέρεια ενίσχυσης της παρέμβασής μας με τα λοιπά στοιχεία της μελέτης μας, ανάλογα με τη φύση, την έκταση και την εξέλιξη των αντίστοιχων κυβερνητικών πρωτοβουλιών, στο πεδίο της κοινωνικής ασφάλισης».

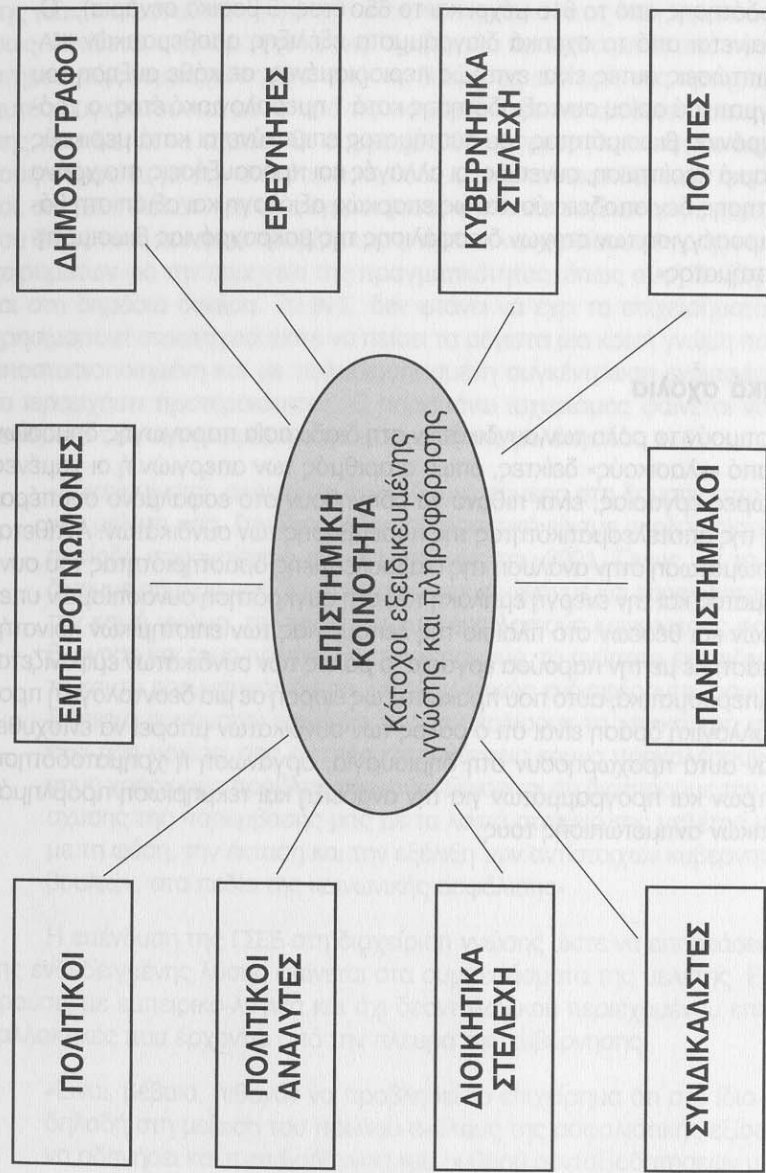
Η επένδυση της ΓΣΕΕ στη διαχείριση γνώσης ώστε να επηρεάσει το περιεχόμενο της ενδεδειγμένης λύσης φαίνεται στα συμπεράσματα της μελέτης. Επιδιώκει να αντικρούσει με εμπειρικο-λογικά και όχι δεοντολογικού περιεχομένου επιχειρήματα τις εναλλακτικές που έρχονται από την πλευρά της κυβέρνησης:

«Είναι, βέβαια, πιθανόν να προβληθεί το επιχείρημα ότι στο ίδιο αποτέλεσμα, δηλαδή στη μείωση του πρώτου σκέλους της ασφαλιστικής εξίσωσης, μπορεί να οδηγήσει και η επιβράδυνση του ρυθμού συνταξιοδοτήσεων με περιορισμό των πρόωγων συνταξιοδοτήσεων και επιμήκυνση των νόμιμων ορίων της ηλικίας συνταξιοδότησης ... Με στόχο την αναλογιστική αποτίμηση των συνεπειών αυτών, επιχειρούμε να μετρήσουμε τις ποσοτικές επιπτώσεις στη διάρκεια του

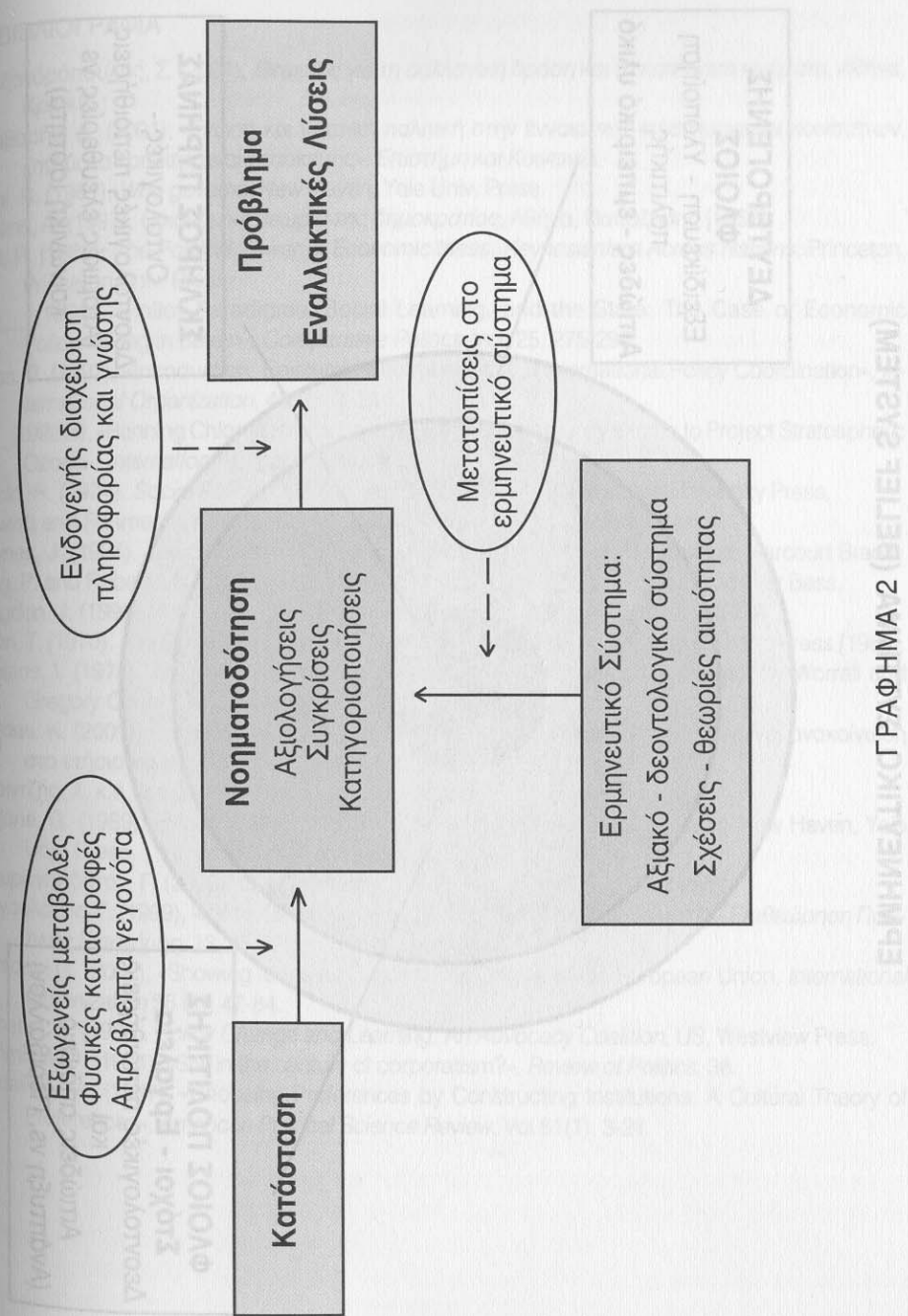
χρόνου οικονομικής βιωσιμότητας του συστήματος (πάντοτε αναφερόμαστε στο ΙΚΑ-ΕΤΑΜ), με την υποθετική «μετακίνηση» του μέσου πραγματικού ορίου ηλικίας συνταξιοδότησης από το 61ο μέχρι και το 65ο έτος (5 βασικά σενάρια). Όπως καταφαίνεται από τα σχετικά διαγράμματα εξέλιξης αποθεματικών ΙΚΑ-ΕΤΑΜ, οι επιπτώσεις αυτές είναι εντελώς περιορισμένες: σε κάθε αύξηση του μέσου πραγματικού ορίου συνταξιοδότησης κατά 1 ημερολογιακό έτος, ο χρόνος μακροχρόνιας βιωσιμότητας του συστήματος επιμηκύνεται κατά μερικούς μήνες. Σε καμία περίπτωση, συνεπώς, οι αλλαγές και προσαυξήσεις στο χρόνο συνταξιοδότησης δεν αποδεικνύονται ως επαρκώς αξιόλογη και αξιόπιστη βάση για την προσέγγιση των στόχων διασφάλισης της μακροχρόνιας βιωσιμότητας του συστήματος».

Συμπερασματικά σχόλια

Μελέτες που αποτιμούν το ρόλο των συνδικάτων στη διαδικασία παραγωγής δημοσίων πολιτικών μέσα από «κλασικούς» δείκτες, όπως ο αριθμός των απεργιών ή οι χαμένες λόγω απεργίας ώρες εργασίας, είναι πιθανό να οδηγηθούν στο εσφαλμένο συμπέρασμα της μείωσης της αποτελεσματικότητας της παρέμβασης των συνδικάτων. Αντίθετα, μέσα από την ενσωμάτωση στην ανάλυση της διαβουλευτικής δραστηριότητας του συνδικαλιστικού κινήματος και την ενεργή εμπλοκή του στη συγκρότηση συνασπισμών υπεράσπισης απόψεων και θέσεων στο πλαίσιο της λειτουργίας των επιστημικών κοινοτήτων που παρουσιάστηκε με την παρούσα εργασία, ο ρόλος των συνδικάτων εμφανίζεται ενισχυμένος. Συμπερασματικά, αυτό που προκύπτει ως εισροή σε μια δεοντολογική προσέγγιση για τη συλλογική δράση είναι ότι ο ρόλος των συνδικάτων μπορεί να ενισχυθεί αποφασιστικά εάν αυτά προχωρήσουν στη δημιουργία, οργάνωση ή χρηματοδότηση ερευνητικών κέντρων και προγραμμάτων για την ανάδειξη και τεκμηρίωση προβλημάτων και εναλλακτικών αντιμετώπισής τους.

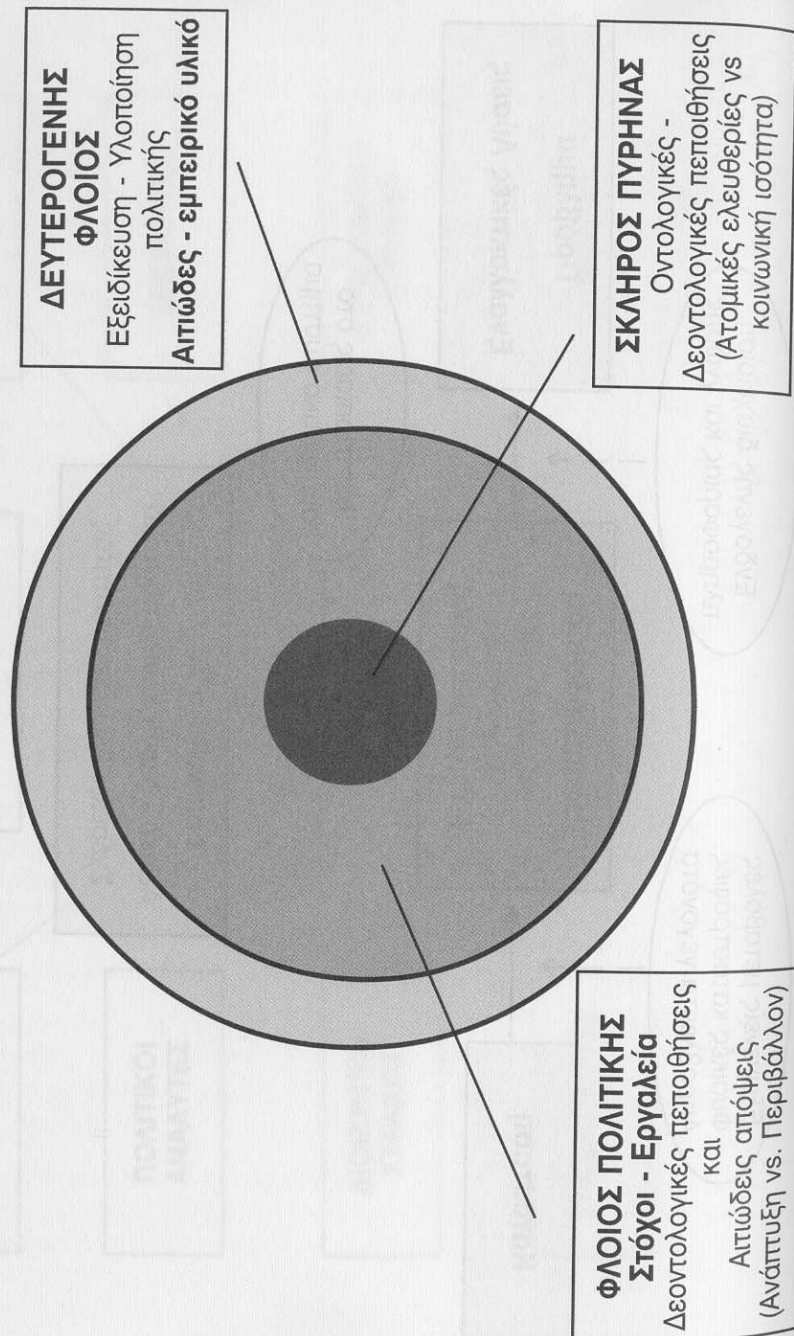
ΓΡΑΦΗΜΑ 1

ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΟ ΓΡΑΦΗΜΑ 2 (BEPIEF SYSTEM)

ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ (BELIEF SYSTEM)

ΓΡΑΦΗΜΑ 3

Α. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αλεξανδρόπουλος, Σ. (2001), *Θεωρίες για τη συλλογική δράση και τα κοινωνικά κινήματα*, Αθήνα, Κριτική.
- Γράβαρης, Δ. (2001), «Γνώση και κρατική πολιτική στην έννοια των επιστημονικών κοινοτήτων, ζητήματα κριτικής ανακατασκευής», *Επιστήμη και Κοινωνία*.
- Dahl, R. (1961), *Who governs*, New Haven, Yale Univ. Press.
- Downs, A. (1997), *Οικονομική θεωρία της δημοκρατίας*, Αθήνα, Παπαζήσης [1957].
- Hall, P. (1989), *The Political Power of Economic Ideas: Keynesianism Across Nations*, Princeton, Princeton Univ. Press.
- (1993), «Policy Paradigms, Social Learning, and the State: The Case of Economic Policymaking in Britain», *Comparative Politics*, Vol. 25, 275-296.
- Hass, P. (1992), «Introduction: Epistemic Communities and international Policy Coordination», *International Organization*, 46 (1), 1-35.
- (1992 B), «Banning Chlorofluorocarbons: Epistemic Community efforts to Protect Stratospheric Ozone», *International Organization*, 46 (1), 187-224.
- Hecl, H. (1974), *Social Policy in Britain and Sweden*, New Haven, Yale University Press.
- Howlett and Rasmesh (1995), *Studying Public Policy*, UK, Oxford Univ. Press.
- Keynes, J. (1936), *The General Theory of Employment, Interest, and Money*, NY, Harcourt Brace.
- King, P. and Roberts, N. (1996), *Transforming Public Policies*, San Francisco, Jossey Bass.
- Kingdon, J. (1995), *Agendas, Alternatives and Public Policies*, NY, Longman [1984].
- Kuhn, T. (1970), *The Structure of Scientific Revolution*, Chicago, University of Chicago Press [1962].
- Lakatos, I. (1978), *The Methodology of Scientific Research Programmes*, in ed. by Worrall and Gregory Currie, UK, Cambridge University Press.
- Lavdas, K. (2001), *Europeanization against Politics: A Neo-Republican Perspective*, ανακοίνωση στο ετήσιο γενικό συνέδριο του ECPR, Canterbury, 6-9/09/2001.
- Λυριντζής, Χ. κ.ά. (επιμ.) (1996), *Κοινωνία και Πολιτική*, Αθήνα, Θεμέλιο.
- Majone, G. (1989), *Evidence, Argument and Persuasion in the Policy Process*, New Haven, Yale Univ. Press.
- Μαυρογορδάτος, Γ. (2000), *Ομάδες πίεσης και δημοκρατία*, Αθήνα, Πατάκης.
- Παγουλάτος, Γ. (1999), «Ιδέες, Θεσμοί και Συμφέροντα στη Δημόσια Πολιτική», *Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης*, 13, 45-82.
- Parsons, G. (2002), «Showing Ideas as Causes: The Origins of the European Union», *International Organization* 56 (1), 47-84.
- Sabatier, P. (1993), *Policy Change and Learning: An Advocacy Coalition*, US, Westview Press.
- Schmitter, P. (1974), «Still in the century of corporatism?», *Review of Politics*, 36.
- Wildavsky, A. (1987), «Choosing Preferences by Constructing Institutions: A Cultural Theory of Preferences», *American Political Science Review*, Vol 81(1), 3-21.